

AZ UTOLSÓ PILLANAT

Irta Thurzó Gábor

Egy leomlott háznál az autó nem tudott tovább menni. Schlemmer százados felkattantotta az öngyújtót és óvatosan, a tenyerével félig eltakarva a lángot, megnézte a térképet. Bent lehetnek valahol a városban, közel a Dunához; a parancsnokság leköltözött az egyik mellékutcába, azt kell megtalálni. Próbált tájékozódni, de nem tudott. Köröskörül mérhetetlen volt az éjszaka, a tűzérzés nem dolgozott, a hátuk mögött, egy téren — emlékezett rá: Neptun vagy triton állt egy kerek kút tetején, lebillent fejjel — égett egy ház, de fényét elfogták a falak. Vastagon esett a hó, az autót percek alatt ellepte.

— Hol lehetünk? — kérdezte, és most Ostermann is a térkép fölé hajolt.

Nézték az ismeretlen utcák szövevényét. Ostermann figyelt: merről hallatszik a géppuska tűz? A Vámházban már az oroszok vannak, a tritonos kút mögött is, — már csak a belváros az övék, és észak felé, a Duna mellett egy keskeny folyosó. Nem járt senki, késő is volt. Megint felkattantották az öngyújtót: félkettő. Három napja nem aludtak, emberfelen volt ez a hajsza. Úgy menekültek össze-vissza, cik-cakban, ahogy a fáradt szárnyú légy verdes előre-hátra egy nagy, fáradhatatlanul feléje csapó tenyér elől.

Schlemmer kiszállt a kocsiból. Térdig állt a hó, a tűz vörösen átcsapott egy görbe mellékutcán és megvilágított egy utcablát. Pirosanfeketén libegett egyetlen szögön: Só-utca. Megtalálták a térképen, most már látták, hogy közel vannak a Dunához és a hídhöz. Schlemmer visszautült a kormány mellé, hátratulattak, és leszakadt huzalokon, téglákon, üvegcserepen és hóbuckákon át a Duna felé kanyarodtak.

— Jó kis koci — mondta Ostermann.

— Birja — és eltűnődött, idegesen rága a bajuszát: — Mióta? Bakau óta. Nem? Bakau... — Megint gondolkodott. Milyen furcsa, mindent ellefejt. Úgy összeolvad minden, olyan alaktalan kotyvalékká! — Mikor volt az?

Bakauban csipték fel a kocsit. Homályosan emlékeztek, hogy kilőtték kormányja mellől az őrmestert, az ő kocsijuk meg defektet kapott. Az oroszok mögöttük voltak már, felszedték gyorsan ezt a sárga kocsit, kidobták belőle a halott őrmestert, és előbbre jöttek. Mindig így mentek: bújva, menekülve, de közben azt mutatva, mintha részt vennének ebben az egészben. Amikor Kecskeméten két napig teleszívták magukat egy kis levegővel, nevettek: Sztalingrád óta el se sütötték a pisztolyukat. Legfeljebb egyszer: a mocsár felett elkéssett vadlibák gágogtak el, messzire maradván a többtől, azt kapták le a pisztollyal.

A százados hirtelen lefékezett egy sárga, régi ház előtt.

— Tapodtat se megyek tovább.

— Nem akarsz jelentkezni?

— Nem. Minek? Én most aludni akarok.

— Ez hülyeség. Menjünk jelentkezni, aztán alhatunk. Fritz, a formáságok! A becsület — és nevetett.

Az ablaktörő egyre járt, sópörte el az egymás nyomába tapadó fényes, nedves hópelyheket. Látták az utcát, végig, a Vámházig, ahol már az oroszok vannak és oldalt a sárga, kétemeletes házat.

— Te, én mindgyárt elalszom. — Egyszerre mérges lett: — Mi a fenének kell az egész becsület? Vége van, Menschenskind, vége! És te jelentkezni akarsz, tisztelni, beosztást kérni. Mihez osszanak be? Hullatakarítónak? Vagy hullának? Szépen, nemesen meghalni? Megdöglenni, érted, megdögleni!

Leugrott a kocsiról, odament a házhoz. Nagy, vastag tölgykapuja volt. Nyomott rajta egyet, könnyen kinyílt. Bevilágított az öngyújtóval: boltíves kapualj volt, néhány kosár az egyik sarokban, egymás hegyénhátán. A végiből fény szűrődött ki, egészen halványan. Füttyentett, erre a százados is leszállt.

— Jó lesz? Ide bemegyünk.

A százados nevetett:

— Képzelem, milyen népszerűek leszünk!

Behozták a kocsit a kapu alá, megkeresték a pinceajtót, ahonnan a sárga, vékony fény felszivárgott. Vedlett, kerekre kopott kőlépcsők vezettek le, a villanyóráról szakállasan lógott a pókháló. Figyeltek: egyetlen hangot se hallottak. Schlemmer előre ment, mögötte Ostermann, — leérték a pincébe. A szürke, salétromos tetőről lámpatartóban egy szál gyertya világított, vaksin. Teknő volt alatta, és egy koporsóalakú, furcsa faalkotmány. Az ágy jutott eszükbe, az is ilyen: hosszú, ki lehet nyugtózni benne. Schlemmer felment a takarókért, aztán bebugyolálták magukat és lefeküdtek, egyik a teknőbe, másik a koporsóba. A gyertya még égett, és amikor elaludtak, ellapult az oldott viaszban a kis fekete kanóc, hirtelen mégegyszer felvakított a fénye, aztán sötét lett.

Arra ébredtek, hogy valaki áll mellettük és a szemükbe bámul. Félhomály volt, nyirkos, penészes hideg. Egy kisfiú állt mellettük, kezében kézkománchos kancsó. Hosszú, pattanásos gyerek volt, barnaprémes lengyelkabátban, hajadonfőtt. Ügylátszik, régen nézhetette őket és azt találgatta, mifélék lehetnek. Így, szakállasan, akár oroszok is. Aztán ahogy Schlemmer a tekintetére nyugtalanul megfordult, felvillant gallérján a rangjelzés. Németek — gondolta a fiú, s nem tudta, mit csináljon. Amikor kinyitották a szemüket és ittasan még rábámultak, a fiú arca megkeményedett.

— Mit keresnek itt? — kérdezte németül.

A százados felállt, vállán a lópokróc.

— Éjszaka meg akartunk hálni valahol.

— Továbbmennek?

— Tovább.

— Főnt az a tragacs a maguké?

És meg se várta a választ, felment a kapu alá. Egyedül maradtak. Ez a vizeskancsós fiú, ez a merev, sárga tekintet! Most először érezték azt, hogy félnek tőlük. Mit félnek? Kicsodák ők? Emberevők? És aztán: így mentek végig a félvilágon, hogy ezek a tekintetek kísérték őket? Schlemmer ránézett Ostermannra, cigarettára gyújtott. Az éles fényben megvillant a főhadnagy arca: mőcskos volt a szakála, apró szürke szemé behéhízott a puffadt kialvatlanságba. És most sajátmagát is el tudta képzelni: félhetes a szakála, a régi smisszt — amit a leipzig menzuron szerzett —, nem növi be a szakáll. És le is fogyott, ugrál gallérjában az ádámcsutka.

Kinyújtóztak, indultak fölfelé a lépcsőn. Az egyik szűk, sötét pincefolyosón egy idős asszony közeledett, járt előtte a kézilámpa halvány fénye. Alacsony, ősz asszony volt, a perzsabundáján piroskockás kendő, a lábán nyitott zippzárú hócipő. A szűk, ellenséges tekintetén látszott, tudja már, hogy itt vannak. Megállt előttük.

— Németek? Az unokám azt mondta, idegenek aludtak a pincében. — Hirtelen, élesen és majdnem hisztérikusan felcsapott a hangja. — Nem szeretem, ha németek vannak a házamban. Eddig még elkerültem. Minek jöttek ide?

Erre jó lett volna nagyhangon felelni, úgy ahogy megszokták. Ostermann, aki könnyen dühbe jött, már fel is csattant. De az asszony mögött még három másik nő is megjelent, és egy alacsony, kövéres fiatalember, balbó-szakállal. Kíváncsian néztek rájuk. A nők arca dermedt volt, látszott, hogy felméri a helyzetet: az oroszok elfoglalták a Vámházat, bármiikor itt lehetnek, minek nekik ez a két német? Csak bajuk lehet belőlük.

De a kövéres fiatalember széttolta őket és mosolyogva a kezét nyújtotta.

— Jó reggelt, Kamerádok. Úgy-e, még nincs semmi baj?

— Nincs. — És Ostermann maga se tudta, honnan szakadt ki belőle a frázis, amiben kezdettől fogva alig hitt: — A várost szilárdan tartjuk.

— Na látják! — mondta a fiú az asszonyok felé. — Csak maguk rémlátók! Nem megy az olyan könnyen, ahogy maguk gondolják. Amit ezek az urak — és ráveregetett Schlemmer vállára — egyszer a fejükbe vesznek, azt megtartják.

— Igen.

És Schlemmer odébb lépett, a fiatalember keze lehullt. Ő is cigarettára gyújtott:

— Maga katona?

— Nem — felelte a fiatalember vörösen.

Az öregasszony ellenséges maradt: úgy állt keményen, határozottan, mintha egy vár kapuja előtt állna, amin nem ereszt be senkit. Egyideig szótlanul bámulta a két németet: milyen figurák! Az a hosszú, a sebhellyel az arcán, amit nem nő be a penészes szőr. És a másik, — apró szeme van, mint egy malacnak! Milyen piszkosak! És az egyenruhájuk! Nem olyanok, mintha skatulyából húzták volna ki őket.

A lengyelkabátos kisfiú, kezében a teli kék kancsóval, most jött le a lépcsőn. Ahogy nyílt a vasajtó, hallani lehetett a repülőgépeket. Alacsonyan szálltak, tisztán zúgtak a motorok.

— Maguk még itt vannak? — kérdezte a fiú.

Schlemmer udvariasan elmosolyodott:

— Szeretnék megmosakodni, aztán tovább megyünk.

— Idelent kevés a vizünk — vágott közbe az öregasszony. — Ha meg akarnak mosakodni, menjenek fel az emeletre, a lakásba. Még működik a vízvezeték.

Schlemmer tétován szénézett — merre menjenek? Az öregasszony intett a kövérkés fiatalembernek, kísérje fel őket. Felmentek a vörös márványlépcsőkön, a gangon, ami tele volt széttört téglával, maszattal, hóval. Egy egész kis falaton át látszott az ég: szürkén, kavargó hópelyhekkkel. A ház teteje ferdén lecsúszott és a csatorna kettétépvé, szétnyílván lógott két emelet között.

A fiatalember — hallották, hogy Lojzinak nevezik — bevezette őket a lakásba. Sötét, jéghideg szobákon mentek át, törmeléken, ablacserepen, Lojzi beszélt, beszélt, az volt az érzésük, a repülőktől fél, attól, hogy rájuk rontják a házat. Mindenfélet kérdezett: „úgy-e nem lesz semmi baj?” „Nemsokára vége, mert jönnek a vikingek?” „Derék fiúk maguk” — ilyeneket mondott. A két német hallgatott. Így jutottak be a fürdőszobába. Lojzi meggyújtott egy gyertyát a kőporos tükör előtt.

Szénéztek: fürdőszoba! Csempés, világoskék falak, fehér kád, nagy hússzín spongyával, frottir-lepedő egy nikkelezett tartón, nagy darab, ellipszis alakra fogyott szappan, fehérre lakkozott gázkályha. Schlemmer

odaállt a tükör elé, letörölte könyökével a köport. Az ezüstös tükörfoltban, a gyertya sárga fényében, megjelent az arca. Szürke volt, szakállas, szeme úgy meredt vissza rá, mint egy halotté. Honnan jött ide fel? — gondolta. — Min ment keresztül? Uramisten, milyen pokol ez a fürdőszoba, hogy ezt kell lássa, ezt a hullarcot! Felderengett mögötte Ostermann feje is. Ugyanaz a besüppedt szemüreg, ugyanaz a halott, pislogó, apró szem. És piszok, piszok, piszok. Hol szedték fel ezt a sok szennyet és mocskot?

Lojzi serénykedett: kitörölte a kagylót, vizet eresztett bele, nyujtotta a szappant, a borotvát, és közben beszélt. Jártak a gépek, néha egy sorozat gépfegyvertűz surrant végig a kitört üvegü ablakok mögött. Borotválkoztak. Jó volt most ez a hideg víz, úgy csapódott az arcukra, mintha a bőrüket akarná leégetni. Pucolták arcukról a szört, nemsokára látták szürke bőrüket. Schlemmer felkaparta a smisszt, szivárgott belőle a vér, de most nem fáj semmi. Időnként robbant valami, Lojzi lekapta a fejét.

— Fél? — kérdezte a százados nevetve és a lila timsóval dörzsölte a vágást.

— Nem félek.

— Biztos benne?

A fiatalember megint elvörösödött, aztán ő is nevetett:

— Egyáltalában nem vagyok biztos.

— Az olyan természetes, hogy fél valaki. Mi is félünk. Én három éve egyfolytában félek. Pedig nézzen ide, mi fityeg itt rajtam? — és nyakában a rozsdás lovageresztet mutatta. — „Pro patria.”

Lojzi elhülten, kicsit idegenkedve nézett rájuk: milyen katonák ezek, akik félnek? És nem is látni rajtuk. Meg se rezzen kezükben a borotva, ha levág valahol egy akna, vagy fölmélyen berreg a repülőgép a tetők fölött. Figyelte a szemüket: milyen egykedvűek, mintha malterből csapták volna fel a vonásaikat, — szürkék, érdesek, elnagyoltak. Schlemmer derékig vetkőzött, csorgatta magára a jéghideg vizet, aztán a frottirkendővel vörösre dörzsölte a testét.

— Tudja, mióta nem vettem le az ingemet? — kérdezte és rövidre nyírt, búbig kopaszított szőke fejét dörzsölte már. — Három hete.

— De úgy-e, már nem tart sokáig?

— Dehogy tart. Egy-két nap és bekrepálunk.

És mutatta a borotvával: elvágják a nyakukat és vége lesz az egésznek.

Aztán lementek a földszintre, Lojzi megmutatta merre van a parancsnokság: abban a nagy, vöröstéglás házban. A romoktól nem látni a két autót, ami előtte áll. A kapuig kísérte őket, amikor búcsúzott, odajött a lengyelkabátos kisfiú.

— Mondd meg nekik, hogy nagyanya azt üzeni, itt vacsorázhatnak, ha akarnak.

Elköszöntek és indultak. Az utca fölött vágattak a gépek. Már nem esett a hó, a kékes sávban megcsillantak az ezüst szárnyak. A Vámház felől géppuskatűz hallatszott. Óvatosan kikerültek egy dögölt aknát. A kapukban néha megjelent valaki, férfi keménykalapban, amit kendővel kötött át, asszonyok, vödörrel a kezükben. Egy hóbuckán magyar katona feküdt a hátán, kezében magasra tartotta a puskáját. Elmentek mellette: halott volt, a szeme úgy meredt rájuk, ahogy ők fognak — ma vagy holnap, vagy holnapután, mindegy — szembemeredni azzal, aki elsiet mellettük. Mennyit láttak ilyet! Egymás mellett szétszórt katonákat, akiket a hóba taposnak az arrajárók, s úgy mennek el felettük az autók, mint a dögölt, kiszáradt békán az országúton. Jó még hogy tél van, a Kaukázus-

ban nyár volt, fullasztó, vastag hőség, — a pincéből, mint a kanálisbűz, dögszag csapott az orrukba. Nem lehetett védekezni ellene.

A parancsnokság kapujában szürkeköpenyes katona állt. Tisztelettel, bementek. Valami csarnokfelébe nyitottak, amit szétszakított a bomba. Mór-stílusú vasoszlopok heverték összetekeredve a földön, a pompás mozaikkal kirakott márvány lépcsőház idétlen halomba omlott a földre. Fent süttött a nap, az aknarésen becsorgott, nagyokat cuppanva a hólé. Mindenütt táblák mutatták az utat. Vasoszlopokon másztak át, mészén, malteron, nagy, csorba termésköveken. A ház négyszögletű udvarán túl volt a parancsnokság.

Apró vaskályha égett a szobában, a falon Budapest térképe, tele-tüzdelve kis zászlókkal. Nagyon oda se kellett figyelni, úgy is látták a szűk kis kört, ami még szabad. Letisztelegtek. Von Kleiningen őrnagy az íróasztal előtt ült, a szobában bágyasztó, erős meleg volt, a kis vaskályha fala átizzott.

— Honnan jönnek?

— A Kálvin-térről. Ott már vége van.

— Vége — és kis fekete légybajusza megremegett. Aprófejű, széles vállú, mindig pislogó piros ember volt az őrnagy. — Tudom.

— Hová kapunk beosztást?

Von Kleiningen vállatvont:

— Ach du mein lieber Gott! Hová osszam be magukat? Látták a térképet?

Odavitte őket a térképhez. A lapos oldalon csak a belváros volt még német kézen. A hidat — és rámutatott a Ferenc József-hídra — két nappal ezelőtt robbantották. Csak az Erzsébet-híd áll, de az is milyen állapotban! És nevetett: mintha a moly ette volna ki. Azt hallotta, tegnap este az egyik lyukon beleesett egy személykocsi a Dunába. Megfordult, idegesen pislogott és széttárta a karját: ez minden.

— Meddig tart még?

— Ma még. Talán holnap.

És megkínálta őket egy konzervvel. Mérges volt, rögtön pattogni kezdett. A magyarokkal nem lehet kibírni, a tisztek mindent megigérnek, aztán mégis egyre jobban fogy a legénység. Könnyű nekik, civilbe bújnak, a lakosság segíti őket. Van itt az utcában egy iskola. Tegnap arra járt az őrséggel: a pince tele van bakával. Lement, hogy felhozza őket. Majdnem kidobták. Két utcával odébb, a segélyhelyen, visszaküldik a sebesülteket. Azt mondják, tetvesek. Mit csináljon velük? Lövessen közéjük? Kergesse ki ezt a csürhét az utcára?

— Ja, mein Lieber, útnak. — Levágott a bicskájával egy darab kenyeret. — De azoktól óvjon legjobban az Isten, akik még szeretnek. Tudják — mondta és felnevetett: — van egy flamand mese. Ismerik? Nem? Az ördög egyedül marad a földön, az Isten eltávozott, haggya, hogy csináljon, amit akar. Rettenetesen megőrül: na milyen könnyű dolga lesz, gondolja. Ott van a segédcsapata, azok, akiket elhódított Istentől. Megy az egyikhez, megy a másikhoz, na jöjjenek, dolgozzanak össze. Azok csak ránéznek: megőrült kegyelmed, mondják az ördögnek, minek strapáljuk magunkat? Most már semmi jó sincs abban, rossznak lenni. Nincs, aki dühös lenne miatta. — Megint nevetett, Schlemmer és Ostermann vele nevetett kényszeredetten: — Nekem ez jut ebben a városban az eszembe. Nem jó? — És amikor látta, hogy azok furcsán néznek rá, megint nevetett és bekapott egy darab szalámit: — Én már hasonlatot se tudok találni. Egyedül vagyunk, öregem, egyedül. És minek állunk itt?

Schlemmer leült lovaglólülésben egy székre:

— Őrnagy úr civil?

— Patikus vagyok Mainzban.

— Szép város.

Egyszer járt a Rajna mellett. Szép város Mainz, látta a rózsaszín katedrális, a régi házakat. Talán a patikát is ismeri. Cigarettaztak, a füst lassan, kékesen megtöltötte a szobát. Ebben a füstben valami nagyon békés és nyugodt dolgot láttak: városokat, réteket, erdőket, folyót. Valaki Schumannt játszik zongorán, a homályban megállnak a nyitott ablak alatt és figyelik. Végigfut a villamos az utcákon, pirosernyős gyümölcsös standok mellett csörög a csengője, rekedten. Csikos fürdőnadrágok lebegnek a könnyű nyári szellőben egy folyó rozoga uszodájában, hosszú lécre aggatva.

Schlemmer mélyet szívott:

— Én papírkereskedő vagyok.

— Hol lakik?

— Tübingenben. — Hallgatott, aztán csak úgy az állával Ostermann felé bökött: — Ő meg adótiszt Fuldában.

— Gyereke is van?

— Kettő. — És elmosolyodott, a smissz kipirult a mosolytól: — Nem fürcsa? Neki is két fia van, nekem is. Majd ha hazamegyünk... — és legyintett.

Az őrnagy az ablakhoz állt. Rezgett az üveg, robbanások hallatszóttak, mintha egy szorgalmas kéz pattanó gyutacsokat szórna, akár búzaszemet, egy kötényből. Most hallgattak a repülőgépek. Az udvaron két katona ment át, nyomuk apró, olvadt fészekként ottmaradt a friss hóban. Gyertyaalakú, behavazott bokrok világítottak.

Von Kleiningen megfordult:

— Dehogyan megyünk mi hazal

Szólt a tábori telefon, odalépett, beszélt. A két férfi leült a fal mellett egy padkára, kinyújtották a lábukat. Nézték szemközt a falat. Két nagy tábla volt szemben velük. Az egyik grafikon, minden szála mellett egyre növekvő, nevető, piros csecsemő, — úgy látszik, a születési tabella. A másikon különféle sebek és elsősegélynyújtási tanácsok: két kék overallos figura lélegzetet pumpál egy gázos sebesültbe, egy félkaron valaki sántát csinál. Minek ez? — gondolták. Az őrnagy még mindig a telefontól beszélt. Észre se vették, elaludtak.

Késő este ébredtek fel. Az íróasztalon petróleumlámpa világított, az őrnagy előtt három-négy katona állt, hőköpenyes fehér hátuk elfogta a fényt. A falon a régimódi ingaóra éppen ütött.

— Na, felébredtek? — kérdezte az őrnagy és elmosolyodott.

Mégegyszer megkérdezték, kapnak-e valami beosztást? Von Kleiningen vállatvont: mit tudja azt ő?! Menjenek át Budára, ha akarnak, Pesten alig van már belőlük néhány, csak tessék-lássék lődöznek. Valamivel éjjel előtt robbantják az utolsó hidat, már ők is csomagolnak. Az őrnagy kezét adott:

— Hát a viszontlátásra — és egy félkört vágott le tétován a levegőben: — Talán Budán. Vagy odahaza. Vagy... — És ásított: — Á, mindegy...!

Az előcsarnokban hurcolkodtak. Hordták a ládákat, kint három teherautó állt egymás mögött. Egy katona hatalmas Hitler-képet vitt a hátán, a kép imbolygott a félhomályban, néha rácsapott egy félbetörött oszlop tetejéről a kék papírral körülbugyolált petróleumlámpa fénye. „Költözik a Jóisten” — gondolta Ostermann. Vagy rosszul értette a hasonlatot? A kapu lépcsőiről a Vámház felé néztek, a csarnok teteje égett, egyhangúan ropogtak a puskák. A tűz árnyékában néha alakok jelentek meg és tűntek el, a Duna felől halkán befordult egy autó.

Schlemmer összébbhúzta bundáján a szíjat.

— Na, visszamegyünk a pincébe?

— Hány óra?

— Féltíz.

— Szóval: másfél óra még?

Baktattak a hóban, a járda közepén. Néha átsüvitett felettük egy eltévedt messzi golyó, lankadtan csúszott le a falon. Romok, kövek, hókupacok. A halott katona még mindig ottfeküdt a buckán, de a puská már nem volt a kezében. Megtalálták a házat: szép sárga fala volt, telespricelve szilánkkal, a kapu félig betéve. Megint meggyújtották az öngyujtót, lemásztak a pincébe.

A lengyelkabátos kisleány ott állt a gyertya alatt.

— Már vártuk magukat. Erre jöjjenek.

És elindult. Ostermann szeretett kedélyesen beszélni a gyerekekkel, és most jólesett volna valami hülyeséget mondani ennek a kamasznak, de a fiú mozdulatlan, ellenséges arca elvette a tréfától a kedvét. Meghívták őket vacsorára, — ismerik ezt. Egyszer, Ostrovskban, meghívtak egy alezredest a segédtisztjével vacsorára. Másnap holtan találtak rájuk a pöcegödörben. Meglökte Schlemmert. A százados felpillantott:

— Te is arra gondolsz?

— Igen. Félsz?

— Nem. Most már olyan mindegy.

A kisleány félrehajtotta a függönyszárnyat egy alacsony ajtóbolttal. A pincének ez a része ki volt világítva. Egy öblös, selyemernyős állólámpában petróleumlámpa égett. A vedlett, pókhálós falon köröskörül perzsaszőnyegek, egymás mellett három dívány és egy mohazöld bársony huzatú rekamié. Az asztal már meg volt terítve: fehér abrosz, porcellán, boros- és vizespoharak. Egy kis asztalkán grammofon szólt. Lassú angolkeringőt játszott.

Az öregasszony az állólámpa alatt ült és kötött. Amikor beléptek, letette a kötést, rájuk nézett. Most vették észre, hogy nem is annyira ellenséges a tekintete, mint inkább halálosan szomorú.

— Foglaljanak helyet.

Mind a ketten bemutatkoztak, összevágták a bokájukat és előredőlték a kezüket, úgy, ahogy megszokták. Az öregasszony elfogadta a kezüket, bemutatta a három nőt, akik a rekamién ültek egymás mellett, fejkendőben, kisbundában, mint verebek a dróton. Kettő a lánya volt: Anni már idősecske, hegyes kis madárral, olyan városi irodatisztforma, akinek sohase húzza le két ujjáról a horzsakő a tintafoltot, a másik fiatalabb, gömböc-alakú, — ezt Ilusznak hívták. A harmadik felkelt, megállt előttük. Magas, őszes asszony volt, keskeny szájú, nedvesen-kék szemű.

— Rotarideszné — mondta szárazon. — Ez meg a fiam, Péter.

A lengyelkabátos kisleány végignézett rajtuk, és elfordult. Odament a grammofonhoz, levette róla a lemezt.

— Tessék, foglaljanak helyet — mondta az öregasszony mégegyszer és egy fehér, kerti faszékbe ült az asztalfőre. Kétfelől Schlemmert és Ostermannat intette maga mellé. — Péter, szólj Simonnének, hogy hozhatja a vacsorát.

A két német mindenütt könnyedén feltalálta magát, most zavarban vannak. Mít csináljanak velük? A négy nő kifogástalanul beszélt németül, azon a pesti-német nyelvjáráson. Mík lehetnek? Ahogy az öregasszony kövérkés, repedezett kezét nézte, úgy gondolta, iparosné lehet, aki maga segít az üzletben. Fűszeresek? Pékek? Annira fogadni mert volna, hogy tisztviselő. Az a bizalmatlan asszony, aki Rotaridesznének mutatkozott be, özvegy lehet.

Hozták a vacsorát, sültkolbászt, fényes zsíros lében, tört krumplit. Beszélgettek, nehezen, akadozva. Schlemmer rettenetesen kínosan érezte magát: mit keres itt? Mit akarnak ezek? Mért hívták meg őket, ha ilyen kelletlenek, szótlanak? És az a taknyos! Maga elé bámul a tányérra, eszik szótlantul. Néha fölnéz rájuk, olyan tekintettel, mintha leútálná nyakukról az ezüst rangjelzést. Csak Lojzi volt beszédes, de az is izgatottan fészkelődött, túlságosan barátságosan kínálta őket, tukmálta beléjük a csípős, paprikás kolbászt.

— Délután beszéltem Radvánczival az Angolkisasszonyoknál. Azt mondja, Budáról jött át a sógora. Hallani már a Sashegynél a vikingeket! — És töltött, végig, a poharakba. Rotarideszné a pohár szájára tette a tenyerét: nem iszik. — Maguk biztosan tudják, hogy igaz-e ez?

— Nem igaz — felelte Schlemmer.

Ahogy Lojzi zsíros, kövér pofáját látta, az arrogáns, ritkás balbozszakállal, úgy érezte magát, mintha békára lépett volna. Akkor már inkább a kisfiú párás, rosszindulatú, szűk tekintete! Vagy Anni savanyúsága!

— Ez lehetetlen! Megígérték!

— Sokat megígérték, mégsem tették meg — vágott közbe Ilus. Csillogott a szeme, mintha egy könny akarna előtörni.

— De akkor mit hallott Radvánczi sógora?

— Az oroszokat.

— És hogy kerülnek a légítérbe mégis német gépek?

Ostermann elnevette magát:

— Pest légitérében két hete nem volt egyetlen német repülőgép sem.

— Én tegnap két német gépet láttam!

Az öregasszony erre felcsattant:

— Hallgass. Az urak jobban tudják. — És felemelte a poharát: — Egészségükre.

— A mi egészségünk, ugyan tessék hagyni! — mondta Ostermann és kiitta a bort.

Rotarideszné ránézett:

— Maguk nem hisznek a győzelemben?

— Fenét hiszünk — szólt a magát Schlemmer és elpirult. Könnyen pirult el, ilyenkor megduzzadtak az arcán a smisszek. — Bocsánat, hogy ilyen tapintatalanul beszéltem. De nem tehetek róla: meg fogunk dögleni.

— Megérdemlik — szólt Péter és felállt, zsebrevágott kézzel.

— De Péter!

A két német egymásra nézett. Ostermann savanyúan elmosolyodott.

— Igaza van a fiatalembernek. Megérdemeljük. És nagyon jól tudjuk, hogy megdöglünk. Ne tessék szépíteni a dolgot. Glatt megdöglünk.

— Soká tart még?

— Nem.

A pohárban kőménymagnyi dugószilánk úszkált, benyúlt a villával. Kivette, türelmesen, elmélyülten. És felnézett. Az öregasszonyon kárörömet látott, a többi nő megkövülten meredt rá. Péter felnevetett, halkán, egészen halkán és odament a grammofonhoz. Feltekerte, visszatevette az angolkeringőt.

Schlemmer szinte mellékesen megjegyezte:

— Éjfélkor robbantják az utolsó hidat.

— És mi lesz magukkal?

— Mondtam már. — És anélkül, hogy kérte volna, töltött a palackból: — Megdöglünk.

Rotarideszné ingerülten felállt:

— Csak nem akarják megvárni őket? Itt? Nálunk?

A két lány megdermedten nézett rájuk egy ideig, aztán Ilus való-
sággal felsikoltott:

— Menjenek innét! Nem hoztak elég bajt ránk?!

— Ó, ha parancsolják, mehetünk. Az utóbbi időben nem szoktunk
hozzá a vendéglátáshoz.

Ilus sírni kezdett. Fel-felcsuklón, hisztérikusan sirt és közben egyre
azt ismételte:

— Nézzétek, a kezüket! A kezüket! Hát nem rémes!

Ostermann megnézte a kezét: szabályos, szőkehajás tetejű férfikéz
volt, legfeljebb a körme piszkos egy kicsit. Rotarideszné odasietett Ilus-
hoz, átölelte, ölébe húzta a fejét és simogatta a pöttös fejkendőt: ne
sírj — mondta a simogatása —, na, ne sírj. Schlemmer hátradől a szé-
ken, nevetett. A lámpa fényébe tartotta a két kezét: ó, érti ezt! A gyilkos
kezel! Ez jutott a lány eszébe!

Az öregasszony újra fogta a kötést:

— Maguk civilek?

— Én papírkereskedő vagyok, a barátom adótiszt.

— Régóta csinálják?

— Öt éve.

— Nagy idő. Megúnták? Elegük volt?

— Kellett csinálni. Nem volt alkalmunk megúnni. És nem is hagy-
ták. — Schlemmer azt érezte, reszelős lesz a torka. Útálta, ha az érzel-
messég felbőfög belőle, de nem tehetett róla: — Három éve nem volt
tam otthon.

— Nős?

— Igen. Feleségem van és két fiam.

Az öregasszony Ostermann felé bökött a kötögető könyökével, de
valamivel gyengédebben és kedvesebben, mint addig. Ilus már nem sirt:
ült, merev derékkal, Rotarideszné átkarolta. Az angolkeringő halkán
szólt, a pince gádoraiból szeliden visszhangzott olykor, ha valaki ki-
nyitott egy-egy ajtót.

— És maga?

Ostermann elnézett a plafonra. Rojtos pókháló lógott róla, sváb-
bogarak lapultak a vakolatlan terméskövek odvaiban.

— Én is. Nekem is két fiam van.

— És szeretne már hazamenni? Úgy-e?

— Szeretnék.

Anni felkelt, összehúzta magán a vedlett macskabundát. Harapós
szája volt, éles vénlány szája.

— De nem mennek haza! — kiáltott rájuk. — Maguk se jutnak
haza, soha. Értik?

Péter felnevetett. Ostermann ingerülten kapta rá a fejét, aztán
zsebrevágta a kezét: mindent el kell túrni! Csillogott előtte a pohárban
a sárga bor.

— Tudom, hogy nem megyünk haza.

— Akkor miért csinálták?

— Hja, drága asszonyom, ha azt meg tudnám mondani. Csináltuk.
Volt aki örült neki, volt akinek mindegy volt.

— Maguk örültek?

Rágyújtott egy cigarettára: a lángot ernyőző tenyeréből lesett fel:

— Eleinte örültünk. Közben már nem. Sokszor eszembe jutott, mi
lehet otthon? A feleségem, a fiaim. Kurt most lesz négyéves, Ervin hat.
Mutassam meg a fényképüket?

Az öregasszony szótlánul nyujtotta a kezét. Schlemmer kutatott a

zsebeiben, a tárcájából előhúzott egy amatorképet. Szőke, telt asszony, dírndliben, nézett szembe rajta a nappal. Egyik karján Kurtot tartotta, az ölébe Ervin támaszkodott. Angyalszőke, dundi, vastaglábú kisfiú volt mind a kettő, szépek és nevetősek. Rotarideszné rálesett a képekre, elhúzta a száját: „amikor kicsinyek, mind ilyen szelidek”. A háttérben kusza lombok látszottak, tűzfalak. Kertes házban laktak Tübingenben, három szobában, az asszony — Hildegardnak hívják, simogatta meg a képet Schlemmer — maga főz, mos, takarít. Nagyon szeret olvasni, különösen Wiechertet és Zobeltitzot, de Felix Dahnt is szereti. Néha együtt játszanak négykezeset, ő, Schlemmer, nagyon szeret zongorázni, de baj lesz az ujjával, ha hazamegy, elgémberedtek, a jobbkezét úgy ragasztották össze.

— Minden vasárnap a „Sankt Bonifaz-Spitalban” kamarazenélünk az orvosokkal. — Eltűnődött: — Mít játszottunk utoljára? Várjanak csak. — És szelíd derű suhant át az arcán: — Tudom már. A Forellenquintettet. Ismerik.

Péter fitymálón végignézett a képen:

— Azt maga már alig fogja játszani.

— Tudom. — Mosolygott fel rá Schlemmer: — Fölösleges annyit emlékeztetni rá.

Az öregasszony magához húzta Pétert, aki úgy állt az ölelésben, merev derékkal, mint a cövek:

— Ne haragudjék rá. Az apja meghalt a háborúban.

— Ez kínos — mondta Ostermann meggondolatlanul.

Most Rotarideszné csapott fel, egyszerre előntötték arcát a könnyek.

— Kínos? Rettenetes! Iszonyatos! Láttá volna, hogy ment ki a frontra. Az uram volt, érti. Maguk miatt halt meg. Ezért a dologért. Az anyósom mindig a térképet nézte, amíg elvult. Tudja, mire tanította Pétert? „Nézz ide, Péter. Ez a kicsi, ez a farkasfej, Németország, ez a nagy meg Oroszország, a másik nagy meg Amerika. Felfalhatja a farkas az egész világot?” — Letörölte a bunda ujjával a szemét: — Ő tudta, hogy soha többé nem tér vissza. Én nem akartam elhinni. Neki lett igaza.

Egy fiókos szekrényen, az egymás mellett átölelkezve ülő Anni és Ilus mögött, ütött az óra. Meghitt Westminster-ütése volt, ilyen óra van odahaza, Fuldában is. Ostermann hallotta az otthoni óra ütését, az apró, rózsamintás függönyökkel telerakott lakásban, abban a habfelhős zsigib-vasárban, amit Hedwig varázsolt a régi, fuldai ház boltíves falai közé.

Tizenegy óra volt. Intett Schlemmernek:

— Lassan indulhatunk. — Felállt, szertartásosan meghajolt a nők felé: — Nem akarjuk kellemetlen helyzetbe hozni a hölgyeket. Minekünk meg kell halnunk, ez már úgyis mindegy. Maguknak nem lesz semmi bajuk.

Schlemmer még ült. Körülvette ez a pincei lakályosság, a csönd, ami az óra bongó ütése után maradt, a meleg, amit a nedves, vaskos falak rejtettek magukba, a vacsora illata, a sűrű cigarettafüst. Hallotta a Forellenquintett gyöngyöző pezsgését, — mindent látott és hallott. Maga elé bámult, lassan eleredtek a könnyei.

— Kérhetek valamit?

— Tessék.

— Irok haza egy levelet. Ha mindez, — és reménytelenül legyintett a levegőbe — végetér, adják postára és küldjék el Tübingenbe a feleségemnek. El akarok búcsúzni tőle.

Rotarideszné a fiókos szekrényből levélpapírt, tintát és tollat vett elő, Ilus is felállt, félrehajtotta az abroszt. Schlemmer ült a papír előtt, tűnődött. Ostermann felvette a bundáját, de nem gombolta be. Odaállt

Schlemmer mögé, figyelte a kezét, ahogy lassan megtölti kék betűkkel a papírt. Miről ír? Mit írhat ebben a pillanatban? Eszébe jutott a mocsár, a vadlibák. Sűrű, fekete víz; száraz nád bök fel a levegőbe. Lassan szállnak a magasban az ólmos felhők. Délután van, de vakul már, hályogosodik. Ott állnak ketten Schlemmerrel, a kocsi beleakadt a dágványba. Hirtelen vadlibák húznak el felettük, gágogva. Élesen, mintha üveg zendülne meg, szól a néma, vak alkonyatban a gágogás. Felnéznek, térdig az iszapban, a vadlibák elhúznak, eltakarja őket egy felhő. Allnak még, hűvös lesz, szél zörgeti meg a nádat. Egyszerre vékony zaj csap fel a magasban: két vadliba úszik fent, hátrahúzott szárnyal, elmaradtak a többtől. Schlemmer felnevet, kapja a géppisztolyt, rájuk küld egy sorozatot. Az egyik liba megperdül, lezuhan a fekete, szennyes vízbe. A másik riadtan száll tovább, erre ő is lekapja a géppisztolyt. A sorozat visszhangosan ropog át a nehéz, sötét levegőn: a másik liba tovább iramodik, aztán az is lehull. Nagyot toccsan a víz, úgy nyeli el az állatot, mint az olvadt ólom.

Ez jutott most az eszébe. Schlemmer ráírta a címet a borítékra, leragasztotta. Aztán ő is kezébe vette a tollszárt. Mit írjon? Vigyázzanak magukra, akkor is, ha ő nem lesz. Lehet, hogy nagyon rossz lesz, de gondoljanak arra, hogy valahogyan fizetni kell. Günther járjon tovább iskolába és ne rágja a körmét, és... Elsírta magát, aztán befejezte a levelet, leragasztotta.

Lojzi vigyorogva, bátorítón vette át:

— Meglátják, nem mi fogjuk elküldeni. Néhány nap múlva érte jönnek.

A két német rábámult. Mint egy pojáca. Ostermann végigmérte: le kéne kenni neki egy pofont. A többiek! Mennyivel igazabbak azok! A rendíthetetlen öregasszony, az ellenségesen szűk szemű Rotarideszné, ahogy magához öleli Pétert, a dermedt két lány... Gyűlölet van bennük, fájdalom. Ezt érdemlik. Hogy miért? Ki tudna erre felelni! De megérdemlik.

Hirtelen nagyon dühös lett, megragadta Lojzi mellén a zekét:

— Fogja be a száját. Idióta.

Megnézte a karóráját: féltizenkettő. Sietni kell. Az öregasszony átvette a két levelet. Megnézte a címzést, és a kezét nyújtotta:

— Isten velük.

Elindultak, meghajtott fejjel végig a szűk folyosón, a pinceajtó felé. Lojzi sértetten vitte előttük a petróleumlámpát. Kinyitotta az ajtót: fegyverropogás szűrődött be az utcáról. Schlemmer beült a kormányhoz, Ostermann helyet foglalt mellette. Begyújtották a motort: benzingőz lepte el a boltíves kapualjat, és az autó kisurrant a havas, néma utcára.

Lojzi visszavitte a petróleumlámpát. Az asztalon, karos tartóban, gyertyák égtek. Az öregasszony és Rotarideszné ott állt a fényükben, kezükben a két levél. Tűnődtek, mintha a borítékok súlyát mérlegelnék. Mit bír el ez a két, idegen boríték?

És az öregasszony a gyertya lángja fölé tartotta egyiket is, a másikat is. Égő, engesztelhetetlen szemmel figyelte, ahogy fekete üszökké zsugorodnak össze és csak a tintával írt betűk kéklenek még egyideig.